

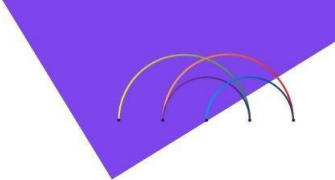
RAIN.BOW

RAISE AGAINST INTOLERANCE.
NEW BRIDGES ON THE WEB

#RainBowErasmusPlus

Stand van zaken op vlak
van sociale competenties,
burgerschap en waarden.

EUROPEES RAPPORT

Inleiding

Daar waar nationalisme en xenofobie toenemen in Europa, heeft het RAINBOW-project als doel om sociale inclusie en positieve EU-waarden te promoten door het toepassen van methoden uit het non-formeel onderwijs in het schoolonderwijs. Het project zal een heterogene groep samenbrengen en onderdompelen in een Europese waardencampagne om zo empathie en begrip te bevorderen.

Via het RAINBOW-project zal elke doelgroep (leraren secundair onderwijs en leerlingen secundair onderwijs) kennis maken met concepten en strategieën die gedeelde waarden en burgerschapscompetenties promoten.

Het rapport is gebaseerd op de resultaten van twee bevestigingen die uitgevoerd zijn tussen mei en september 2020 in België, Bulgarije, Frankrijk, Italië, Roemenië en Spanje.

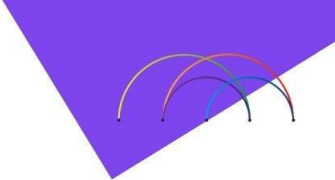
De bevestigingen zijn afgenomen bij leraren secundair onderwijs en leerlingen tussen 14 tot 19 jaar en de hoofddoelstelling was om meer te leren over:

- De manier waarop leraren eigenschappen en processen van media ervaren,
- De noden van leren naar methodologische ondersteuning en materialen,
- De behoeften extra ondersteuning en lesmateriaal om burgerschapsonderwerpen in de klas aan bod te laten komen,
- De kennis van leraren betreft het verband tussen burgerschap en haatpraat en tolerantie,
- De percepties van leerlingen rond vooroordelen, burgerschapscompetenties en sociale media,...
- De noden van leerlingen naar meer materialen en inhoud rond burgerschap.

In totaal omvatten de bevestigingen 1741 antwoorden (254 leraren en 1487 leerlingen). Hiermee wil het voorliggende rapport een duidelijk beeld scheppen betreft de noden, de percepties en het bewust zijn van leraren en lerenden uit België, Bulgarije, Frankrijk, Italië en Spanje. Daarnaast omvat het rapport ook een analyse van de beschikbare non-formele methodieken en materialen om in het secundair onderwijs te werken aan de thema's burgerschap, mediageletterdheid en kritisch denken.

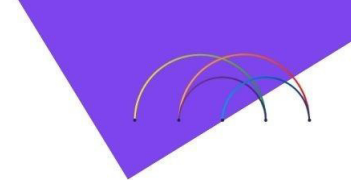
"De steun van de Europese Commissie bij de totstandkoming van deze publicatie houdt geen goedkeuring in van de inhoud ervan, deze geeft uitsluitend het standpunt van de auteurs weer, de Commissie kan dus niet verantwoordelijk worden gesteld voor de informatie die erin is vervat."

Inhoudstafel

Deel 1/ De perceptie van leraren secundair onderwijs bij burgerschapsonderwijs en media.....	3
Burgerschapsonderwijs in Europa	3
1. Sociale en burgerschapsonderwerpen binnen het Europese onderwijs.....	3
2. Toereikendheid van burgerschapsvorming in het secundair onderwijs.	4
3. Sterktes van burgerschapsonderwijs	5
4. Mogelijke verbeterpunten voor burgerschapsonderwijs.....	5
5. Lerarenpercepties bij het verband tussen burgerschap en online haatpraat.	6
Hoe leraren secundair sociale media privé en professioneel gebruiken.	6
De perceptie van leraren secundair onderwijs rond media.....	8
1. De voordelen van sociale media volgens leraren	8
2. De perceptie van leraren betreft het verband tussen sociale media en haatpraat	8
3. Mediageletterdheid als kans om de negatieve effecten van sociale media tegen te gaan?	9
De noden van leraren secundair onderwijs: Burgerschapsmethodieken en materialen.	9
1. Een overzicht van de toereikendheid van tools en professionalisering rond burgerschap, haatpraat en sociale media.....	9
2. Welke materialen hebben leraren nodig.....	10
Deel 2/ De percepties van leerlingen secundair onderwijs over vooroordelen, tolerantie burgerschapscompetenties en sociale media.....	12
Leerlingpercepties burgerschapscompetenties.....	12
1. Wat betekent het voor jou om een goed burger te zijn?.....	12
2. Leerlingpercepties in verband met burgerschap	12
3. Suggesties van leerlingen om beter te leren over burgerschap	13
Leerlingen percepties en ervaringen bij discriminatie	15
1. Was je ooit getuige of ervaarde je ooit zelf discriminatie?.....	15
2. Waarom discrimineren mensen?.....	16
Ervaringen van leerlingen met sociale media en fake news.	16
1. Het sociale mediagebruik van leerlingen	16
2. Leerlingen en hun ervaring met fake news, online haatpraat en discriminatie.	18
Hoe gaan leerlingen om met sociale media in dit digitale tijdperk?	19
Bijlagen:	20
Leraren	20
Leerlingen	21

Deel 1/ De perceptie van leraren secundair onderwijs bij burgerschapsonderwijs en media.

Burgerschapsonderwijs in Europa

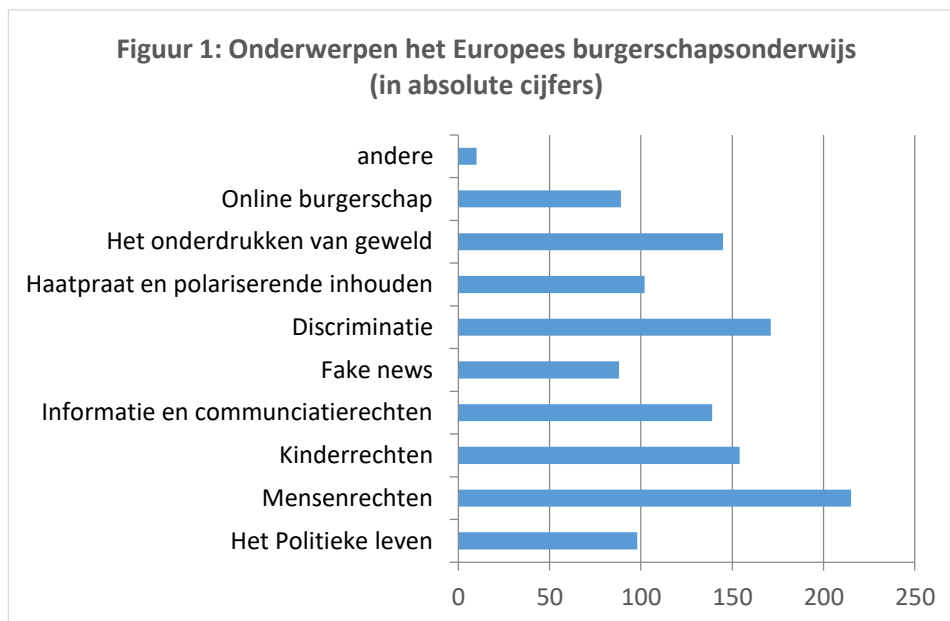
1. Sociale en burgerschapsonderwerpen binnen het Europese onderwijs.

De invulling van sociaal- en burgerschapsonderwerpen in het middelbaar onderwijs verschilt sterk van land tot land. Sommige landen, zoals Frankrijk en Italië, hebben een verplicht vak opgenomen in het leerplan. In Frankrijk maakt morele en maatschappelijke opvoeding deel uit van het leerplichtonderwijs. Het wordt onderwezen door leraren geschiedenis en aardrijkskunde en, afhankelijk van de inhoud, soms ook door leraren die andere vakken onderwijzen. In Italië was maatschappelijke en burgerschapsvorming tot dit schooljaar geen verplicht vak. Burger- en maatschappijleer op school is pas recent verplicht en wordt beschouwd als een transversaal onderwerp.

Andere landen, zoals Spanje of Roemenië, laten de beslissing om het vak verplicht of facultatief te maken aan de school wordt over. In Spanje heeft elke regionale gemeenschap de mogelijkheid om een onderwijsprogramma op te stellen of te beslissen hoe burgerschap op de scholen moet worden toegepast. De meeste gemeenschappen stellen slechts beperkte richtlijnen of aanbevelingen op en laten elke school of zelfs de leerkrachten zelf burgerschaps- en sociale opvoeding geven op de manier die zij geschikt achten. Ook in Roemenië kunnen scholen vrij kiezen om burgerschapsonderwijs, sociaal onderwijs en andere vakken (die een rol spelen bij de vorming van burgerschaps- en sociale competenties) in te richten.

In België is de situatie ook anders. België kent geen uitgewerkte traditie van burgerschapsonderwijs. Pas zeer recent, in 2018, keurde het Vlaams Parlement zestien kerncompetenties goed, waarbinnen de nieuwe onderwijsdoelen geformuleerd moesten worden en waarbij de doelen voor burgerschapsonderwijs haalbaar en evalueerbaar werden. Hoewel de overheid beslist over het niveau van de eindtermen, is het aan de scholen om te bepalen hoe ze die doelen zullen bereiken. Scholen zijn vrij om burgerschapsonderwijs en sociaal onderwijs te voorzien in een apart vak of transversaal.

In Bulgarije wordt sociaal en burgerschapsonderwijs pas in de tweede fase van het middelbaar onderwijs (de elfde en twaalfde klas) als apart vak ingevoerd. In de lagere klassen, vanaf het basisonderwijs, is het interdisciplinair geïntegreerd in de vakken van het domein: Sociale Wetenschappen en Burgerschapsvorming. Dit domein omvat verschillende vakken van het leerplan zoals geschiedenis, aardrijkskunde, enz., die in de eerste jaren worden geïntroduceerd via geïntegreerde vakken zoals "De ruime wereld" en "Mens en samenleving".

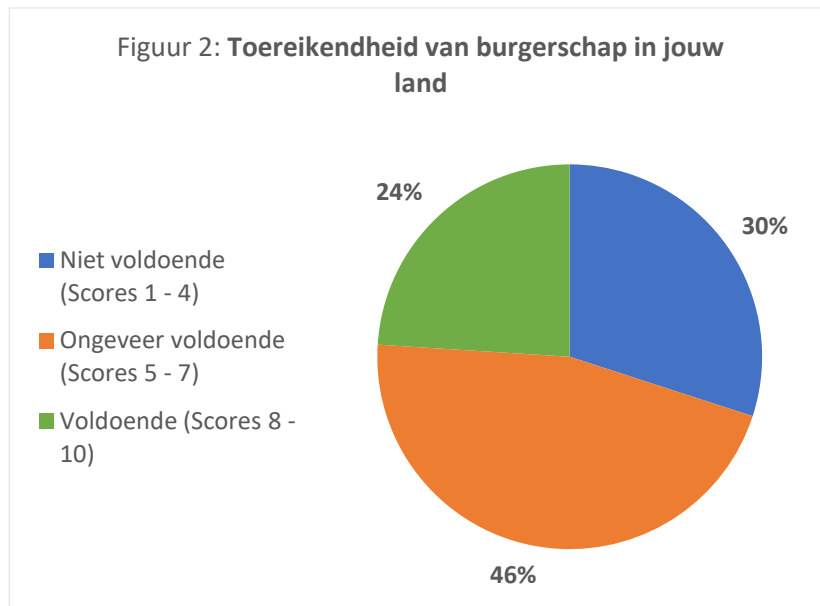
We vroegen leerkrachten welke onderwerpen aan bod komen in het burgerschapsonderwijs in hun land. Op Europees niveau komen onderwerpen zoals mensenrechten het meest aan bod binnen de bevroegde landen (85% van de gegeven antwoorden), gevolgd door onderwerpen zoals discriminatie (67%) en de rechten van het kind (61%). Daartegen komen onderwerpen op vlak van mediageletterdheid veel minder vaak aan bod: online burgerschap (35%), nepnieuws (35%) en online haatdragende inhoud (40%).

Onderwerpen die verband houden met het politieke leven in het land (39%) staan gemiddeld onderaan de lijst onderwerpen. Toch is het belangrijk om op te merken dat dit onderwerp heel anders beoordeeld werd in Italië. In Italië is dit het op een na meest behandelde onderwerp in de burgerschapslessen. Ook in België, was het politieke leven het op twee na meest behandelde onderwerp.

2. Toereikendheid van burgerschapsvorming in het secundair onderwijs.

We zien een evenwichtige rapportering over de landen heen betreft de toereikendheid van burgerschapsonderwijs. Bijna de helft van de respondenten vindt dat er enigszins voldoende burgerschapsonderwijs is (46%). 30% vindt dat er niet voldoende burgerschapsonderwijs is, terwijl 24% het wel voldoende vindt. De gemiddelde score is 5,79 op 10. Het feit dat slechts de helft van de respondenten vindt dat er voldoende burgerschapsonderwijs is, wijst erop dat er nog ruimte voor verbetering is.

De Franse leerkrachten zijn het meest negatief, bijna 8 van de 10 Franse leerkrachten (78%) is van mening dat er onvoldoende burgerschapsvorming op school is. Het percentage leerkrachten uit alle andere deelnemende landen dat voor deze lage scores kiest, ligt onder de 50%, met Spaanse (44%) en Italiaanse (25%) leerkrachten op de tweede en derde plaats.

3. Sterktes van burgerschapsonderwijs

Wanneer we vragen naar de sterke punten van het huidige burgerschapsonderwijs, stelden de leraren meer mogelijke verbeterpunten dan sterkes voor. Dit is vrij logisch aangezien uit de antwoorden op de vraag "*vindt u dat sociaal en maatschappelijk onderwijs toereikend is?*" blijkt dat slechts 24% van de leraren vindt dat het voldoende is.

Meer dan de helft van de respondenten (55%) wijst er op dat het burgerschapsonderwijs voor de leerlingen een goede gelegenheid is om te leren debatteren, een eigen mening te uiten en die met goede argumenten te verdedigen. Het is ook een goede gelegenheid voor leerlingen om hun creativiteit te ontwikkelen en hun mening vorm te geven.

Sommige leraren vermeldde dat het positief is dat burgerschapsonderwijs onderwerpen toegankelijk maakt (voor leerlingen en leraren). Daarnaast vinden zij ook het transversale karakter belangrijk en de rol burgerschapsonderwijs speelt bij de bewustmaking van democratische waarden zoals het respect voor de ander, anti-discriminatie of het tegengaan van pesterijen.

4. Mogelijke verbeterpunten voor burgerschapsonderwijs

De door de leraren voorgestelde mogelijke verbeteringen zijn van uiteenlopende aard. 28% van de respondenten stelde voor om voor een meer praktische aanpak te kiezen. Docenten vinden dat bij burgerschapsonderwijs meer persoonlijke ervaringen van studenten en echte casestudy's betrokken moeten worden. Een theoretische benadering trekt onvoldoende de aandacht van de leerlingen. Daartegenover kan de integratie van eigen ervaringen, en dus het plaatsen van sociale en burgerschapsvorming in het dagelijks leven van leerlingen, hen in staat stellen zich echt met het onderwerp bezig te houden.

Een andere mogelijke verbetering (gesuggereerd door docenten uit Frankrijk en Spanje) is om meer tijd en middelen aan dit onderwerp te besteden. De respondenten benadrukken dat zij weten hoe belangrijk burgerschapsonderwijs is, maar dat zij nooit de tijd hebben om er echt aandacht aan te besteden.

12% van de respondenten stelde voor een schoolbrede strategie voor burgerschapsinhouden en een transversale aanpak in te voeren. Om het transversale karakter uit te leggen, omschreven de leerkrachten dat burgerschapsvorming een impact kan hebben op elk aspect

van ons dagelijks leven. Een transversale aanpak van burgerschap in scholen zou betekenen dat burgerschap in elk vak wordt opgenomen in plaats van er een specifiek tijdstip of vak aan te wijden.

De respondenten wijzen ook op de behoefte aan gespecialiseerde opleidingen (8%) en materialen (8%) rond burgerschapsvorming, dit zou leerkrachten helpen zich beter voorbereiden en competent te voelen om met deze onderwerpen aan de slag te gaan. Meer inbreng van belanghebbenden van buiten de school wordt ook vaak gesuggereerd als een mogelijke meerwaarde. Sommige respondenten suggereerden om tijdens lessen burgerschap specialisten zoals journalisten of wetenschappers, anderen stelden voor om getuigen uit te nodigen (holocaust-overlevenden bijvoorbeeld).

5. Lerarenpercepties bij het verband tussen burgerschap en online haatpraat.

42% van de leerkrachten is het gedeeltelijk eens met de stelling dat burgerschapseducatie online haatpraat kan aanpakken, 35% is het daar helemaal mee eens. Daarentegen is 23% van de respondenten het er niet mee eens. De gemiddelde score is 6,03 op 10. Dit betekent dat het verband tussen burgerschapsvorming en online haatpraat voor leerkrachten niet zo voor de hand liggend is.

Hoe leraren secundair sociale media privé en professioneel gebruiken.

Wanneer we vragen welke sociale netwerken leraren gebruiken, geven zij aan dat zij het meest gebruikmaken van WhatsApp (met 49% van de leerkrachten die het zeer vaak gebruiken), Youtube (30%), Facebook (28%) en Messenger (19%).

De netwerken die zij daarentegen het minst gebruiken zijn Twitter (72% gebruikt het nooit), Discord (72%), Vimeo (70%) en LinkedIn (60%).

Door de antwoorden Nooit en Zelden te combineren, kan worden geconcludeerd dat Vimeo (gecumuleerd percentage van 89%) het minst gebruikte netwerk is. Anderzijds, bij het combineren van de categorieën Vaak en Zeer vaak, komt Youtube (78%) naar voren als het meest gebruikte sociale netwerk.

Laten we nu de persoonlijke redenen analyseren waarom leerkrachten sociale media gebruiken:

Om te communiceren met vrienden en familie: Verreweg de meest gebruikte sociale media om deze reden zijn de twee messenger applicaties WhatsApp (70% van de gegeven antwoorden) en Messenger (41%). Facebook staat op de derde plaats in deze rangschikking met 41% van de gegeven antwoorden. De andere sociale media worden zelden om deze reden gebruikt.

Om inhoud te delen: WhatsApp (48%) en Facebook (44%) worden het meest gebruikt voor het delen van inhoud, gevolgd door Instagram (27%) en Youtube (26%).

Om video's te gebruiken: Vanzelfsprekend wordt het bekendste en meest succesvolle online videoplateau, Youtube, het meest gebruikt om video's te bekijken (87%). Het wordt gevolgd door Facebook (27%) en Vimeo (11%).

Om zichzelf te informeren: Facebook (44%) en Youtube (37%) springen eruit als de meest gebruikte platforms voor leerkrachten om zich te informeren. De andere platforms, met uitzondering van Discord en Vimeo, worden ook gebruikt, elk met ongeveer 15%

Om zichzelf uit te drukken: Whats'app (46%) en Facebook (43%) zijn de platforms die leraren het meest gebruiken om zich te uiten, gevolgd door Messenger (19%) en Instagram (22%).

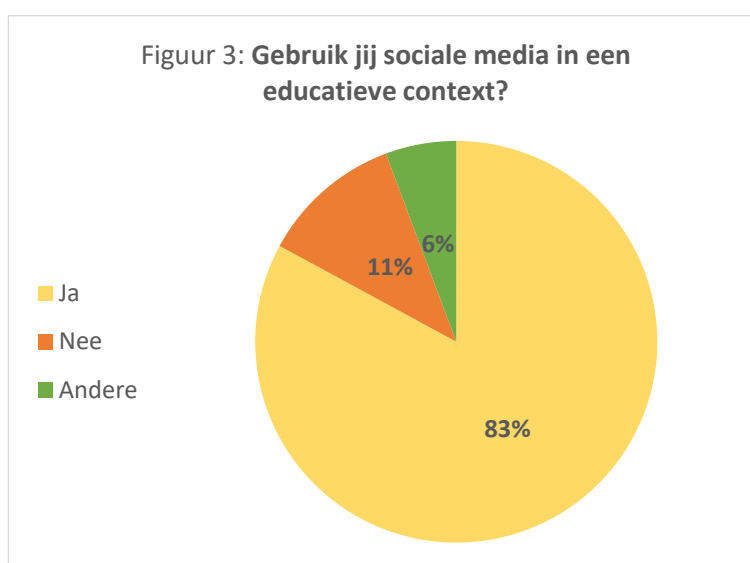
Voor vrije tijd: Opnieuw voeren Facebook (52%) en Youtube (42%) de lijst aan van meest gebruikte platforms om vrije tijd door te brengen. Ze worden gevolgd door Instagram (27%) en Whats'app (17%)

Wat betreft het professionele gebruik van sociale media door de leerkrachten, is het belangrijk op te merken dat 40% van de leerkrachten antwoordde dat zij er geen gebruik van maken. De overige 49% gebruikt sociale media om educatieve inhoud met hun leerlingen te delen (41%), om met hen te communiceren (39%) en om met hen samen te werken (37%). Uit deze verdeling van antwoorden blijkt dat de redenen om sociale media te gebruiken vrij gelijk verdeeld zijn onder de leraren, en dat niet één reden significant belangrijker is dan de andere. We moeten er echter rekening mee houden dat deze enquête is gehouden namelijk tijdens de Covid-19-crisis. Veel scholen waren namelijk gesloten en in veel landen was afstandsonderwijs ingevoerd. Dit kan een invloed hebben op de cijfers die hier worden gepresenteerd.

Youtube (39%), Whats'app (33%) en Facebook (32%) zijn de drie platformen die leerkrachten het meest gebruiken om educatieve inhoud te delen. Communicatie-platformen worden het meest gebruikt voor communicatie met leerlingen. Zo wordt Whats'app in 33% en Messenger 32% van de gevallen gebruikt. Dit betekent dat leerkrachten vrijwel dezelfde soort sociale media gebruiken in een persoonlijke en professionele context.

Op de vraag of leraren educatief gebruik maken van sociale media met hun leerlingen, antwoordt 83% van de ondervraagde leraren met ja, terwijl 11% sociale media nooit aan bod laten komen. Die 11% zijn voor een onevenredig groot percentage leerkrachten met meer dan 20 jaar onderwijservaring, die in hun privéleven ook weinig sociale media gebruiken: terwijl 42% van alle deelnemende leerkrachten meer dan 20 jaar ervaring heeft, heeft 64% van de leerkrachten van de leerkrachten die geen sociale media gebruiken, zoveel ervaring.

Alleen Roemeense leerkrachten beantwoordden deze vraag met 100% ja, terwijl 73% tot 86% van de leerkrachten uit de andere landen met ja antwoordden. De enige uitzondering hierop is Frankrijk, waar slechts 50% van de leerkrachten antwoordde dat zij sociale media gebruiken in een educatieve context.

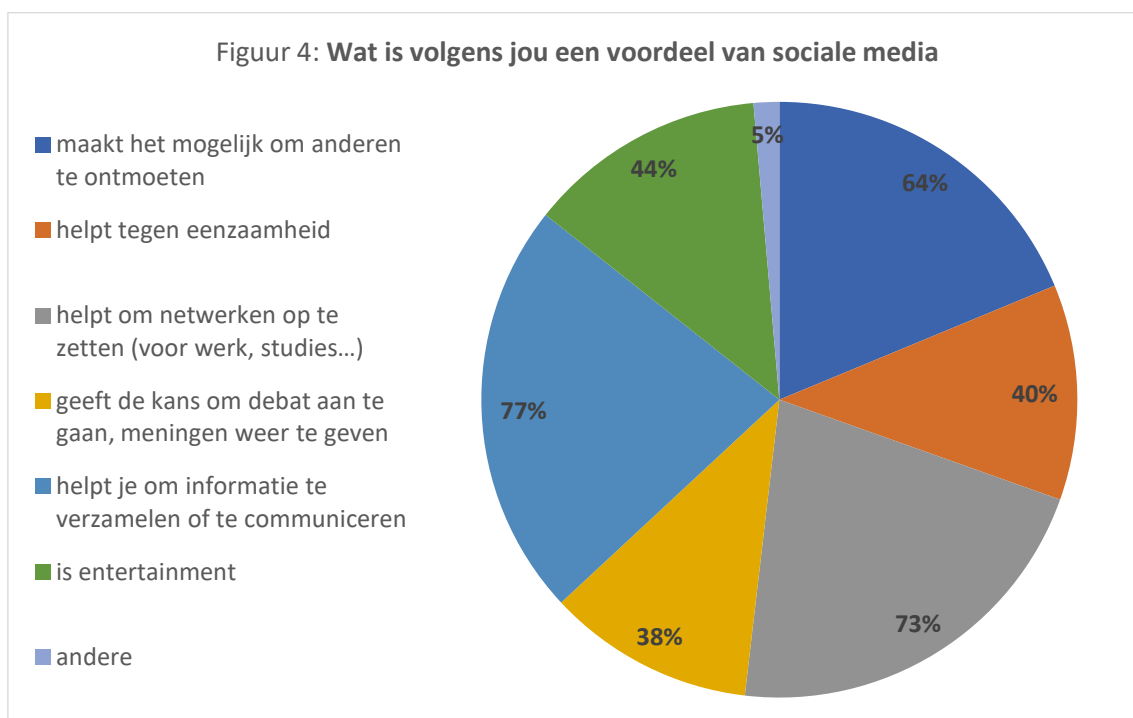

De perceptie van leraren secundair onderwijs rond media.

1. De voordelen van sociale media volgens leraren

Het eerste voordeel dat leerkrachten zien, is dat sociale media bronnen van informatie en een communicatiemiddel zijn (77% van de gegeven antwoorden). Vervolgens denken de leerkrachten dat sociale media kunnen helpen nuttige netwerken te creëren (73%) en gebruikers in staat stellen zich met andere gebruikers te verbinden (64%).

De antwoorden op de andere opties zijn tamelijk gelijkmatig verdeeld: 44% ziet sociale media als entertainment, een middel is om eenzaamheid tegen te gaan (40%) helpt om meningen in kaart te brengen (38%).

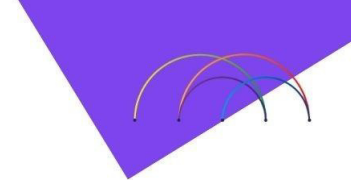

2. De perceptie van leraren betreft het verband tussen sociale media en haatpraat

75% van de leraren was het erover eens dat sociale media de verspreiding van nepnieuws en gewelddadige inhoud vergemakkelijken. De belangrijkste redenen hiervoor zijn de onmiddellijke beschikbaarheid van gedeelde inhoud en de reacties daarop (74%) en de anonimiteit van sociale netwerksites (73%). Het grote aantal gebruikers van sociale media (52% van de gegeven antwoorden) en het soundbox-effect (49%) als minder belangrijke redenen gezien, maar worden nog steeds als belangrijke motor gezien voor de effecten van sociale media op de verspreiding van nepnieuws en gewelddadige inhoud. De standaardisering van profielen en inhoud op sociale media was slechts goed voor 20% van de gegeven antwoorden.

Het is belangrijk op te merken dat de Franse docenten verschillen van de andere internationale leraren, aangezien 22% van hen het oneens was met het feit dat sociale media de verspreiding van haatdragende taal vergemakkelijken.

Wanneer we vragen naar de negatieve impact van het gebruik van sociale media op de kwetsbaarheid van leerlingen, was de meerderheid van de leerkrachten het ermee eens dat dit een negatieve impact had op hun leerlingen. 60% van de leerkrachten denkt zelfs dat sociale

media de verspreiding van gewelddadige inhoud en haatdragende taal mogelijk maken. Depressieve gevoelens en uitsluiting lijken minder vaak te worden genoemd als mogelijke negatieve effecten. Dit kan te maken hebben met het feit dat communicatiemogelijkheden en netwerken net sterke punten zijn van sociale media.

3. Mediageletterdheid als kans om de negatieve effecten van sociale media tegen te gaan?

Meer dan 50% van de ondervraagde leraren is van mening dat de mediageletterdheid van hun leerlingen helemaal niet voldoende is om de negatieve effecten van sociale media tegen te gaan. Dat kan verrassend overkomen als je bedenkt dat slechts 2% van de leraren voorstelde zich te richten op onderwijs in mediageletterdheid toen hen werd gevraagd naar mogelijke verbeteringen in het huidige burgerschapsonderwijs. 40% achtte het enigszins voldoende, terwijl slechts 7% de mediageletterdheid van de leerlingen als voldoende beoordeelde.

De noden van leraren secundair onderwijs: Burgerschapsmethodieken en materialen.

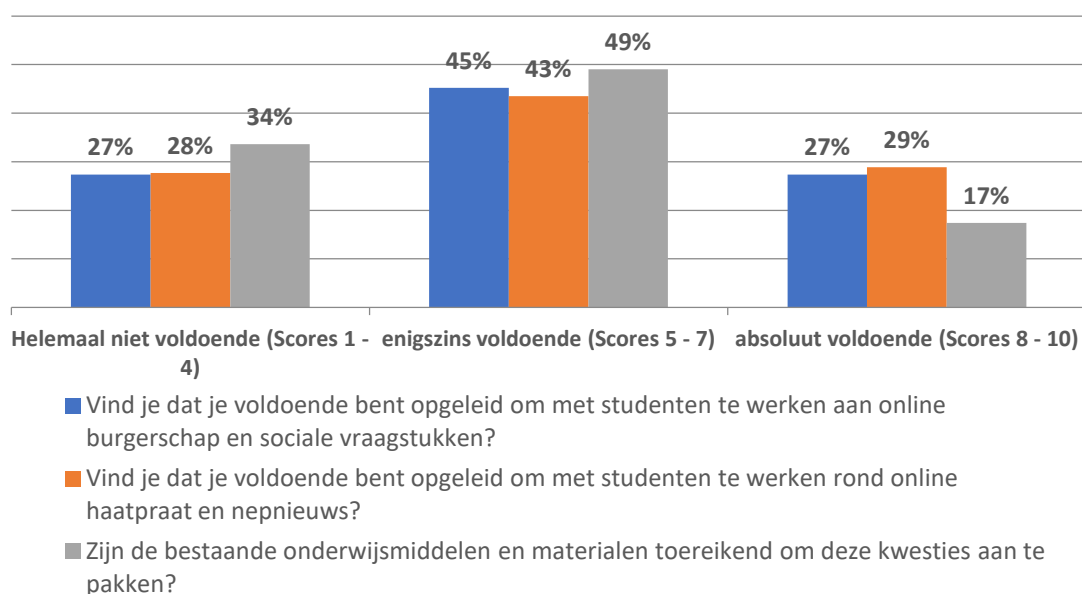
1. Een overzicht van de toereikendheid van tools en professionaliserings rond burgerschap, haatpraat en sociale media.

27% van de leraren vindt dat zij onvoldoende opgeleid zijn om met hun leerlingen te werken aan maatschappelijke en sociale kwesties. 28% vindt dat zij niet voldoende opgeleid zijn om te werken aan online haatzaaien en nepnieuws. 45% van de leraren denkt dat ze enigszins voldoende opgeleid zijn om te werken aan burgerschap, 43% zegt te kunnen werken rond thema's zoals haatzaaiende uitlatingen en nepnieuws. Dit betekent dat meer dan 70% (het gecumuleerde percentage van de antwoorden in de categorieën "*helemaal niet voldoende*" en "*enigszins voldoende*" voor elk onderwerp) van de leraren denkt een concrete extra opleiding nodig te hebben om deze onderwerpen te kunnen behandelen in de klas.

De verdeling van de gegeven antwoorden op de vraag of de materialen en hulpmiddelen toereikend zijn, is enigszins anders: terwijl 43% van de respondenten verklaart dat de huidige materialen en hulpmiddelen niet toereikend zijn, verklaart bijna de helft dat ze enigszins toereikend zijn. Slechts 17% van de leerkrachten vond hun materialen en middelen absoluut voldoende.

Deze cijfers wijzen erop dat de leerkrachten wellicht iets meer zijn toegerust en opgeleid om aan deze kwesties te werken dan dat hun materialen en middelen aan dit werk zijn aangepast. De behoefte aan materialen en middelen is dus groter.

Figuur 5: Toereikendheid van tools/ en burgerschapsprofessionalisering

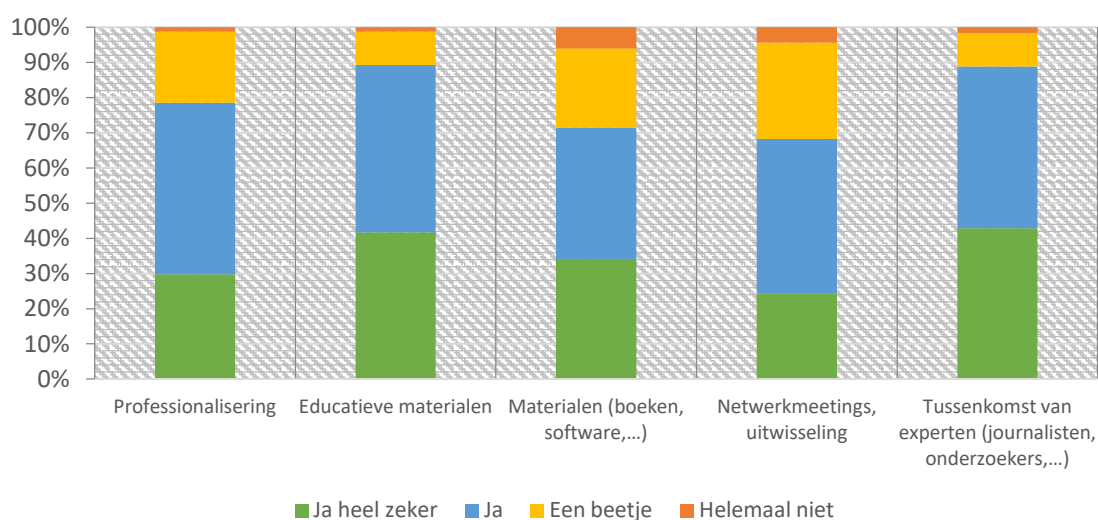

2. Welke materialen hebben leraren nodig.

Op de vraag naar wat concreet leraren nodig hebben, antwoordt 88% van de leerkrachten (41% is het er helemaal mee eens en 47% is het er zeer mee eens) dat ze graag meer educatieve instrumenten zouden willen hebben. 78% van de leerkrachten was van mening dat specifieke opleidingen aan hun behoeften zouden beantwoorden, terwijl 68% van de leerkrachten van mening was dat netwerken en uitwisseling nuttig zouden zijn.

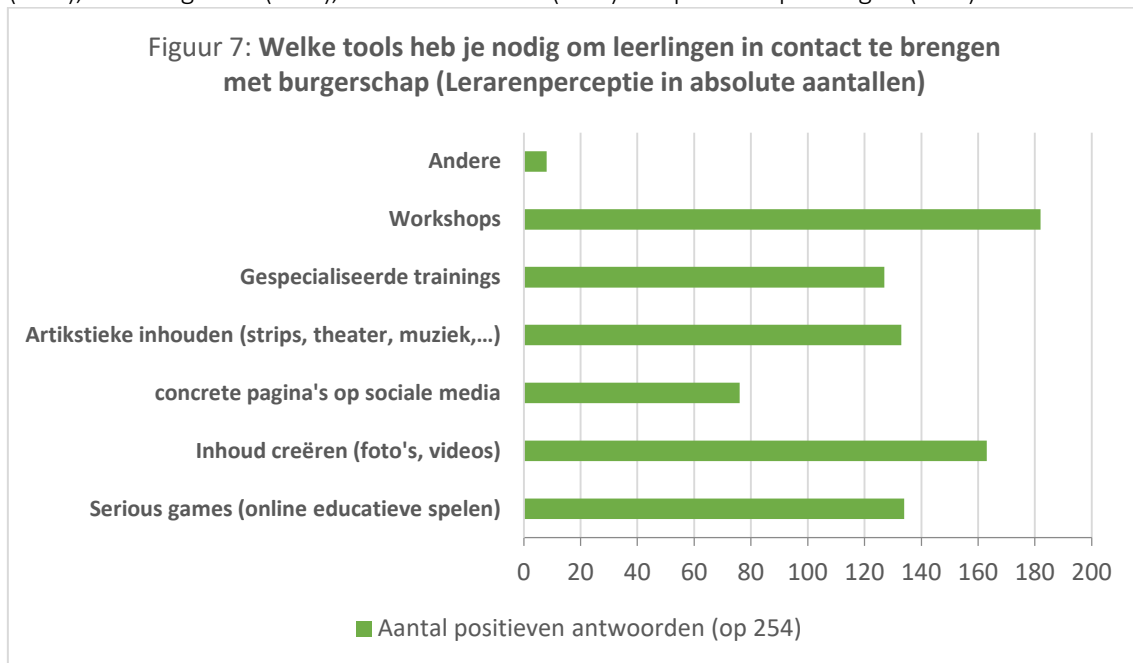
Een optie die in de vorige vragen niet aan bod kwam, maar in deze vraag de hoogste instemmingsscore kreeg, is de inschakeling van deskundigen (89%).

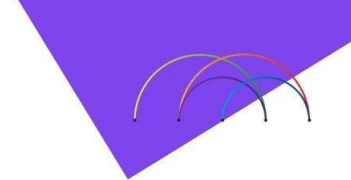
Figuur 6: Wat heb je nodig? (lerarenpercepties in %)

Op de vraag welke educatieve instrumenten nuttig zouden kunnen zijn om studenten bewust te maken over burgerschap, hadden de meeste antwoorden betrekking op het organiseren van

workshops over deze thema's (72%). Daarna komen digitale inhoud zoals video's en foto's (64%), serious games (53%), artistieke inhoud (52%) en speciale opleidingen (50%).

Deel 2/ De percepties van leerlingen secundair onderwijs over vooroordelen, tolerantie burgerschapscompetenties en sociale media.

Leerlingpercepties burgerschapscompetenties

1. Wat betekent het voor jou om een goed burger te zijn?

Leerlingen geven in de RAINBOW-vragenlijst een vrij hoge betrokkenheid aan. In het algemeen kunnen we stellen dat jongeren hun politieke instellingen slechts tot op zekere hoogte vertrouwen en politieke doelen en stemmen niet als belangrijk vinden, daartegenover zijn activiteiten die gelinkt aan hun eigen leefwereld - zoals hun gemeenschap en gezin. 78% van de respondenten vindt het belangrijk of zeer belangrijk om de financiële welvaart van het gezin te waarborgen.

Leerlingen geven aan dat het respecteren van de rechten van anderen om hun eigen mening te hebben (ca. 73% van de leerlingen vindt dit zeer belangrijk of belangrijk), opkomen voor mensenrechten (74%), en persoonlijke inspanningen leveren om natuurlijke hulpbronnen te beschermen (76%) heel belangrijke onderwerpen zijn bij goed burgerschap. Andere soorten gedrag die als zeer belangrijk worden genoemd, zijn Leren over de geschiedenis van het land (66%), Zich altijd aan de wet houden (73%), Hard werken (73%). Gedragingen die verband houden met solidariteit worden ook belangrijk geacht om een goede burger te zijn: 74% van de leerlingen vindt het zeer belangrijk of belangrijk om mensen te helpen die in minder gunstige omstandigheden leven, 62% vindt het zeer belangrijk of belangrijk om deel te nemen aan plaatselijke activiteiten die de plaatselijke gemeenschappen ten goede komen.

Aan de andere kant van de schaal staat: Lid worden van een politieke partij, dit antwoord krijgt 62% negatieve stemmen (helemaal niet belangrijk of niet erg belangrijk), deelnemen aan politieke discussies krijgt met vergelijkbare resultaten iets meer dan 62% negatieve stemmen. Het volgen van politieke kwesties in de media zit daar tussenin - 45% van de respondenten vindt dit helemaal niet belangrijk of niet erg belangrijk. De resultaten van België zijn het meest uitgesproken, aangezien het lidmaatschap van een politieke partij door meer dan 90% van de studenten als (helemaal) niet belangrijk wordt beschouwd, terwijl het voeren van politieke discussies door 85% van de studenten wordt afgewezen.

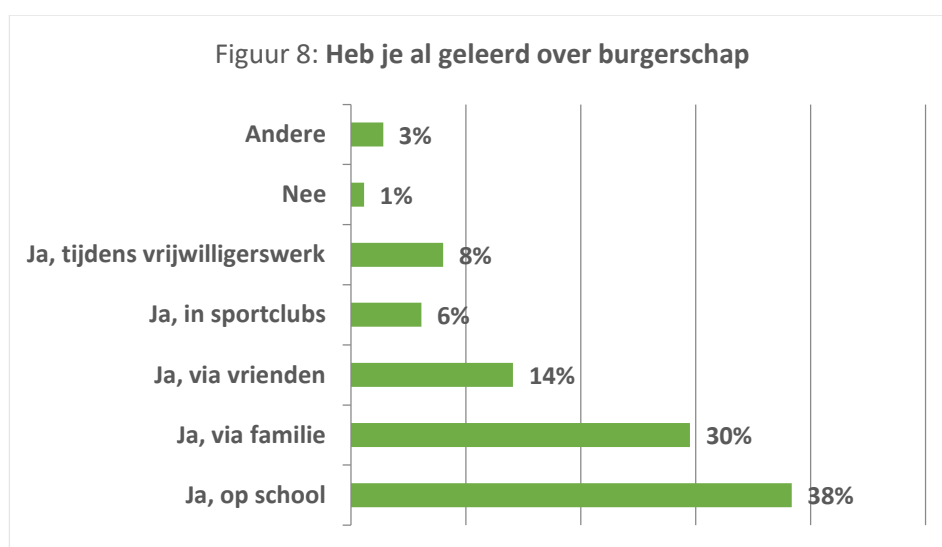
2. Leerlingpercepties in verband met burgerschap

Zoals omschreven in de aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad van 18 december 2006 inzake sleutelcompetenties voor een levenslang leren (2006/962/EG): sociale en civieke competenties omvat persoonlijke, interpersoonlijke en interculturele competenties en bestrijken alle vormen van gedrag die het individu in staat stellen op een doeltreffende en constructieve manier deel te nemen aan het maatschappelijke leven en het beroepsleven. Het stelt het individu in staat te handelen in de steeds diverser wordende samenlevingen, en zo nodig conflicten op te lossen.

Burgerschapscompetenties stellen mensen in staat volledig deel te nemen aan het maatschappelijk leven, op basis van kennis van sociale en politieke begrippen en op basis van actieve en democratische participatie.

De grote meerderheid van de studenten (75%) is van mening dat het absoluut noodzakelijk is voor jongeren om sociale en burgerschapscompetenties te hebben. Bovendien verklaarde slechts 1% van hen dat zij niets over deze competenties leren, terwijl de rest dat in verschillende contexten leert. De meesten leren erover op school (38%) of via familie (30%), ook vrienden spelen een niet te verwaarlozen rol (14%). Vrijwilligerswerk (8%) en sportclubs (6%) komen op de laatste plaats. Andere plaatsen worden door de leerlingen genoemd zijn de scouts of verschillende vormen van godsdienstonderwijs.

Het is belangrijk op te merken dat familie de belangrijkste rol speelt in Bulgarije, terwijl school op de eerste plaats komt in Frankrijk, Roemenië, België, Spanje en Italië. In Bulgarije verklaart 72,9% van de leerlingen dat zij via hun familie leren over burgerschap, terwijl de school met 64,6% op de tweede plaats komt. Het feit dat ongeveer 35% van de respondenten in Bulgarije de school niet als belangrijke plaats voor burgerschap beschouwt, is een veelzeggende indicator die aandacht verdient.

Hoewel de meeste studenten vinden dat burgerschapscompetenties belangrijk zijn en de meesten van hen in contact kwam met een vorm van burgerschap, denkt 18% van hen nog steeds dat het nutteloos was of dat ze niet weten of het nuttig was. De overige 82% leerde onder meer discriminerende situaties beter te begrijpen (37%), leerde hoe zij zichzelf en anderen beter kunnen beschermen (25%) of probeert nu dergelijke situaties te vermijden (20%).

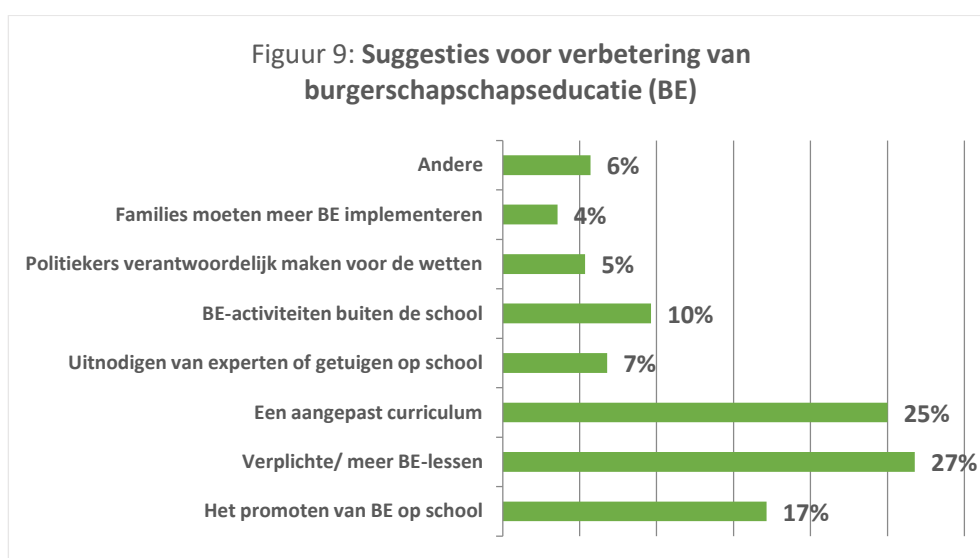
3. Suggesties van leerlingen om beter te leren over burgerschap

Volgens leerlingen is de grootste sterkte van het huidige burgerschapsonderwijs dat het jongeren in staat stelt tolerant te leren zijn en dus beter samen te leven in de samenleving (34% van de antwoorden over de huidige sterke punten). Nog eens 20% van de antwoorden ging in dezelfde richting en verklaarde dat jongeren dankzij burgerschapsonderwijs respect voor anderen en hun mening kunnen leren opbrengen. 14% van de leerlingen meent ook dat zij door burgerschap op school een beter inzicht in hun eigen rechten en plichten kunnen krijgen.

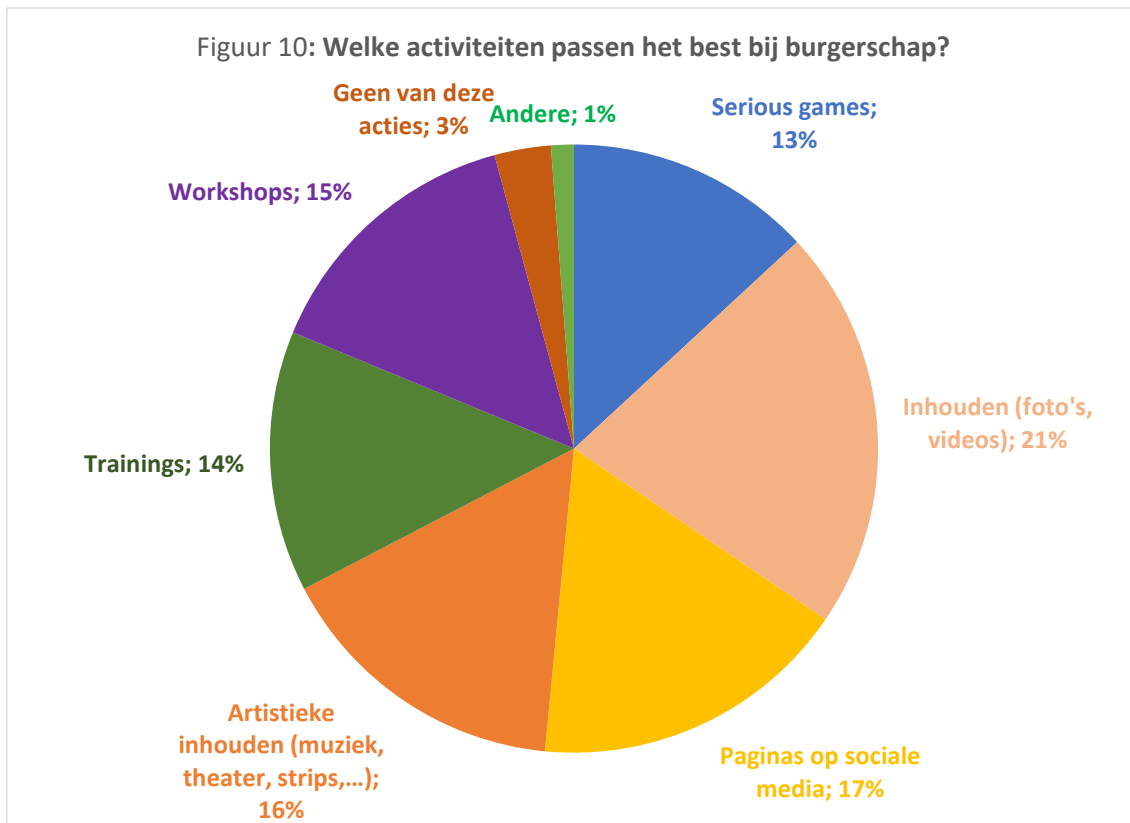
Op de vraag naar hun eigen suggesties en ideeën voor verbeteringen in burgerschapsonderwijs hadden de meeste leerlingen (555 (=66%) van de in totaal 835 verzamelde antwoorden) geen ideeën.

De verdeling van de suggesties van de overige 280 antwoorden is als volgt

- meer tijd en middelen aan besteden aan burgerschap op school (27%), bijvoorbeeld door verplichte burgerschapslessen vanaf jonge leeftijd.
- 25% stelt voor het burgerschapscurriculum aan te passen aan de behoeften, interesses en realiteit waarmee jongeren dagelijks te maken hebben, bijvoorbeeld door concrete voorbeelden of een meer projectmatige aanpak te gebruiken. Studenten uit Frankrijk en Spanje stellen voor om meer aandacht te besteden aan controversiële thema's (LGBTQI+-gemeenschappen bijvoorbeeld) en ook om meer aandacht te besteden aan discriminatie, racisme en geweld en hoe deze te voorkomen.
- 17% stelt voor om meer sociale en maatschappelijke acties buiten de school te organiseren, bijvoorbeeld door grote voorlichtingscampagnes te voeren. 10% vindt dat leerlingen toegang moeten hebben tot meer buitenschoolse activiteiten om hun sociale en maatschappelijke vorming te verbeteren

Wanneer een lijst van mogelijke acties/instrumenten voor bewustmaking wordt gegeven, duiden leerlingen aan dat ze educatieve inhoud het meest belangrijk vinden (21% van de gegeven antwoorden voor inhoud zoals video's en foto's, 17% voor speciale sociale netwerkpagina's, 16% voor de creatie van artistieke inhoud). Specifieke workshops (15%), opleidingen (14%) en serious games (13%) kregen iets minder bijval.

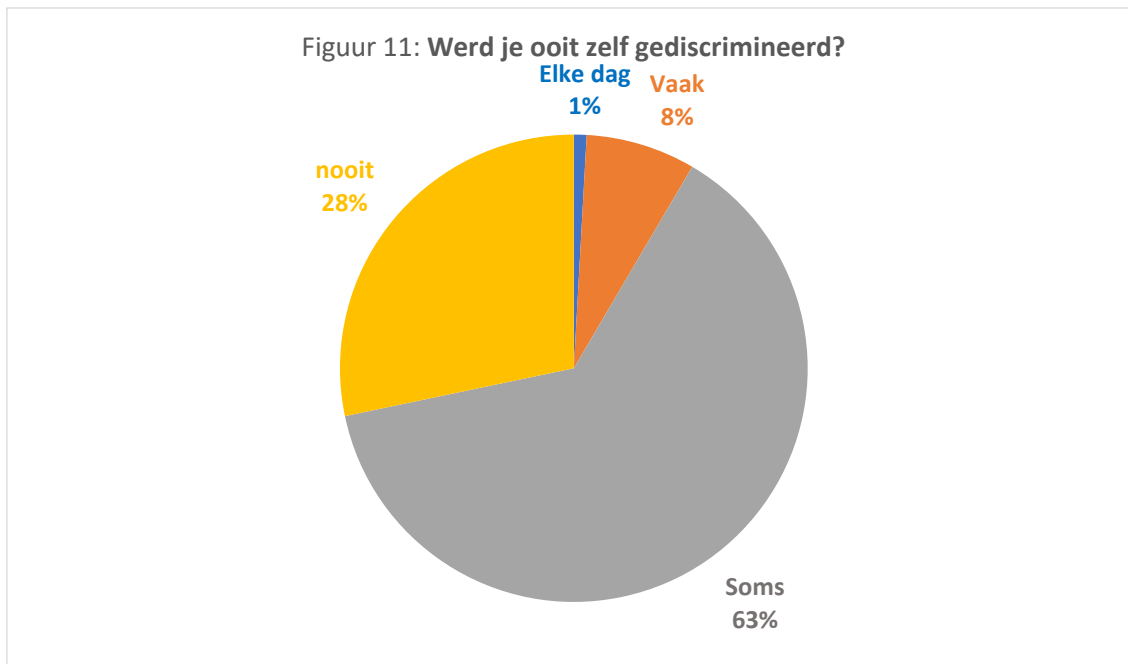

Leerlingen percepties en ervaringen bij discriminatie

1. Was je ooit getuigen of ervaarde je ooit zelf discriminatie?

72% van de studenten antwoordde dat zij al eens gediscrimineerd zijn. 9% van hen wordt vaak of dagelijks gediscrimineerd. Meestal houdt deze discriminatie verband met fysieke kenmerken (26% van de antwoorden gaf dit als reden), gevolgd door hun moraal (9%), achternaam (9%), leeftijd (7%) en geslacht (7%).

Het is interessant op te merken dat het zogenaamd behoren tot een ras (36 van de 2388 gegeven antwoorden), een handicap (38 antwoorden) en de etnische achtergrond (48 antwoorden) de drie minst genoemde redenen zijn om te worden gediscrimineerd.

2. Waarom discrimineren mensen?

Wanneer we leerlingen vragen naar situaties waarvan zij getuige waren en waarbij anderen werden gediscrimineerd, geven zij verschillende redenen. De meest voorkomende redenen zijn het fysieke voorkomen van het slachtoffer (samen 52% van de zeer vaak en vaak gegeven antwoorden), gevolgd door zijn of haar huidskleur (40%) en zijn of haar (vermeende) behoren tot een ras (25%). 10% van de studenten is getuige van zeer vaak voorkomende discriminaties in verband met de huidskleur.

Het contrast tussen de waargenomen redenen voor discriminatie die de leerlingen zelf ondervonden en de situaties waarin zij getuige waren van discriminatie, verschilt op dit punt: discriminaties die verband houden met racistische ideeën lijken meer aanwezig te zijn in de wereld die leerlingen zien en meemaken (omgeving, media, internet, ...) dan in de wereld waarin zij direct leven (hun eigen ervaringen, hun eigen interacties op internet, ...).

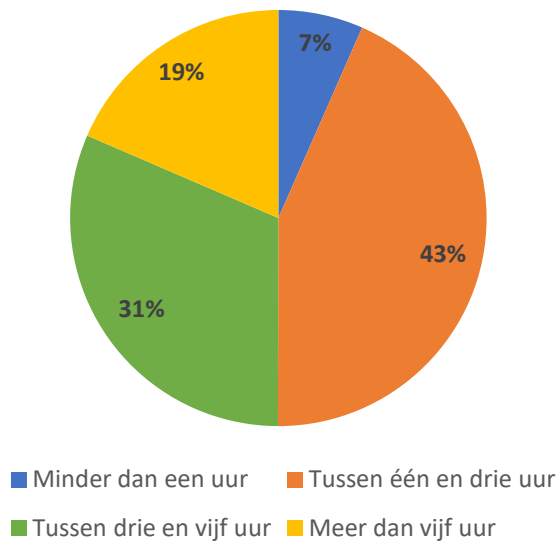
Wat betreft de redenen die zouden verklaren waarom sommige mensen anderen discrimineren, denken de leerlingen dat discriminaties meestal te maken hebben met onwetendheid en geslotenheid.

Ervaringen van leerlingen met sociale media en fake news.

1. Het sociale mediagebruik van leerlingen

Slechts 7% van de studenten gebruikt sociale media minder dan een uur per dag, terwijl 50% ze meer dan drie uur per dag gebruikt. 31% van de studenten antwoordde dat zij gemiddeld drie tot vijf uur per dag op sociale media doorbrengen en 19% dat zij meer dan vijf uur per dag doorbrengen. Slechts de helft van de studenten (43%) verklaart dat zij gemiddeld tussen één en drie uur per dag sociale media gebruiken.

Figuur 12: Hoeveel tijd spendeer je dagelijks op sociale media

Leerlingen spenderen om verschillende redenen tijd op verschillende sociale netwerken: Instagram, het meest gebruikte sociale netwerk (29% Vaak, 61% Zeer Vaak) wordt gevolgd door Youtube (37% Vaak, 48% Zeer Vaak) en Whats'app (27% en 44%).

De minst gebruikte netwerken zijn Twitter (71% Nooit, 15% Zelden), Discord (68% Nooit, 15% Zelden) en Facebook (32% Nooit, 37% Zelden).

Gebruik afhankelijk van het doel:

Om te communiceren met peers: Whats'app (74%) en Instagram (52%) zijn het meest populair

Om inhoud te delen: Instagram (78%) oc staat veruit op de eerste plaats van netwerken die worden gebruikt om inhoud te delen, gevolgd door Whats'app met 39%

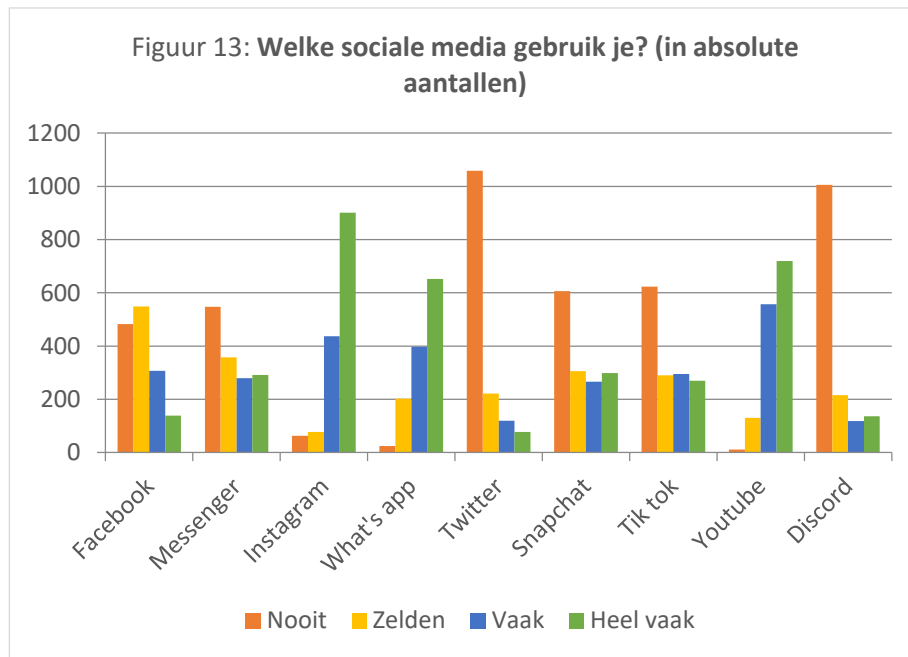
Om video's te bekijken: Youtube (87%) is het meest gebruikt maar opnieuw neemt Instagram een belangrijke tweede plaats in met 45%.

Om zichzelf te informeren: Instagram en Youtube als meest belangrijkste, met beide 47% van de antwoorden

Om zichzelf uit te drukken: Instagram als belangrijkste (63%), gevolgd door Whats'app met 25%.

Om vrije tijd te spenderen: Instagram (79%) en Youtube (64%) als meest belangrijke media, en Twitter (11%) en discord (8%) als minst belangrijke.

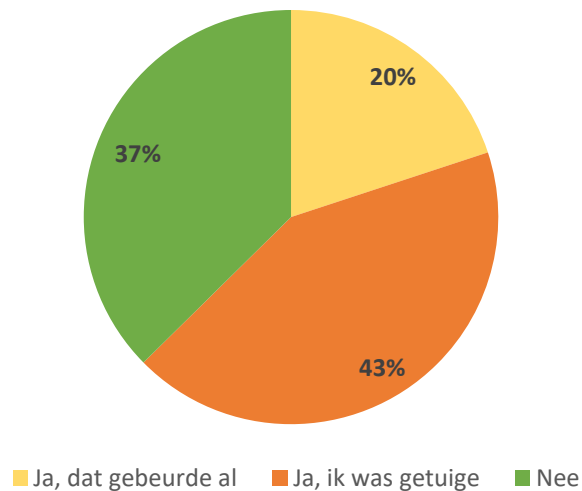
Om te communiceren met leraren: Messenger (28%) en Whats'app (46%) worden het meest gebruikt om te communiceren met leraren

2. Leerlingen en hun ervaring met fake news, online haatpraat en discriminatie.

Uit de antwoorden van de studenten blijkt dat 20% van hen al te maken heeft gehad met gewelddadige situaties op sociale media, terwijl 43% verklaart dat zij er getuige van zijn geweest (24% was minstens 2 tot 4 keer getuige van dergelijke situaties, 21% 5 keer of meer). In de 3 maanden voorafgaand aan de enquête hielden de meeste van deze situaties verband met inhoud die gericht was tegen specifieke groepen zoals migranten of de LGBTQI+-gemeenschap. Het onderzoek stelde studenten ook in staat om enkele gewelddadige situaties te melden waarmee zij te maken hebben gehad of waarvan zij getuige zijn geweest. De meeste respondenten melden dat ze getuige waren van situaties waarin anderen online werden lastiggevalen of gepest. De meeste van deze situaties deden zich voor bij hun vrienden of andere studenten die zij kennen. Andere studenten maken melding van gewelddadige situaties die verband houden met seksueel geweld en seksisme (meestal gericht tegen vrouwen). 15% van de antwoorden vermeldt ook gewelddadige situaties waarin de slachtoffers werden mishandeld of gediscrimineerd omdat ze (beweerdelijk) tot een natie of ras behoorden, of vanwege hun huidskleur. 8% meldde getuige te zijn geweest of situaties te hebben meegemaakt waarin leden van de LGBTQI+-gemeenschap het doelwit waren van gewelddadige inhoud. Opmerkelijk is dat bijna alle antwoorden uit Italië betrekking hadden op dezelfde situatie waarin een zwarte gehandicapte jongen door twee meisjes op Instagram gewelddadig werd lastiggevalen. 6% van de antwoorden vermeldt ook gebeurtenissen van politiegeweld, met name de moord op George Floyd op 25 mei 2020 tijdens een arrestatie door een blanke politieagent in de VS-amerikaanse stad Minneapolis.

Figuur 14: Kwam je in contact met geweld op sociale media?

Volgens de bevraging reageren leerlingen op verschillende manieren op gewelddadige inhoud op sociale media. In situaties waarin ze getuige zijn van dergelijke inhoud, is hun meest voorkomende reactie het rapporteren van deze inhoud aan de sociale netwerken (68% van de gegeven antwoorden).

Zowel de optie *Ik negeer ze* als de tegenovergestelde optie *Ik geef commentaar of deel ze*, kregen 62% van de gegeven antwoorden. In die situaties kreeg de optie *Mijn ouders op de hoogte stellen* het kleinste aantal antwoorden, 51%.

Wanneer ze zelf het doelwit van de inhoud zijn, wenden leerlingen zich meestal tot hun ouders voor hulp (61% van de gegeven antwoorden), maar ze wenden zich ook tot hun leraren (60%) en de plaatselijke autoriteiten (58%).

Hoe gaan leerlingen om met sociale media in dit digitale tijdperk?

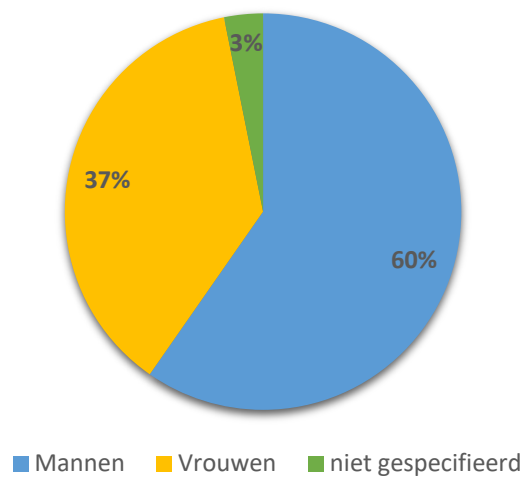
Op de vraag of zij denken dat sociale media de verspreiding van nepnieuws en gewelddadige inhoud vergemakkelijken, is de meerderheid van de studenten het eens: 95% denkt dat het de verspreiding van nepnieuws vergemakkelijkt en 91% denkt hetzelfde voor gewelddadige inhoud. Studenten lijken zich dus terdege bewust te zijn van de rol die media kunnen spelen bij de verspreiding van geweld en nepnieuws. Alleen de Roemeense studenten reageerden iets anders dan de rest van de studenten: de meerderheid van de studenten uit de andere landen antwoordde met een hoge score (8 - 10) op de vraag of zij denken dat sociale media de verspreiding van nepnieuws en gewelddadige inhoud kunnen vergemakkelijken, terwijl slechts 46% van de Roemeense studenten ervan overtuigd is dat sociale media de verspreiding van nepnieuws kunnen vergemakkelijken, en nog minder, 35% om precies te zijn, hetzelfde dachten voor gewelddadige inhoud.

Toch hebben studenten nog steeds vertrouwen in media en sociale netwerken. Wanneer we vragen naar hun vertrouwen in de verschillende instellingen verklaart 37% van de studenten de media (televisie, radio...) te vertrouwen en 39% de sociale netwerken

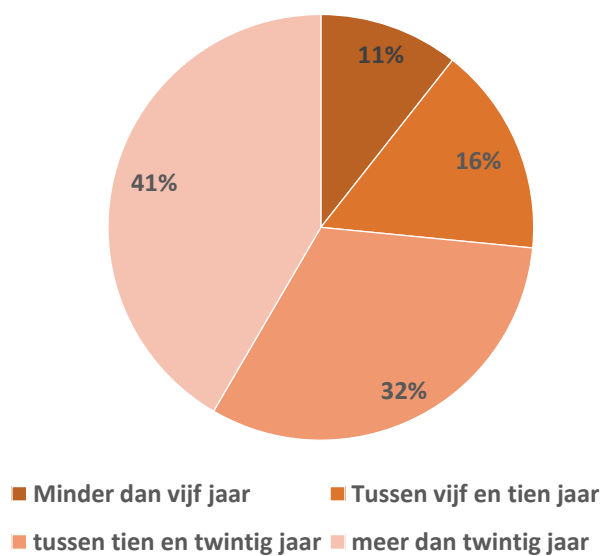
Bijlagen:

Leraren

Figuur 15: Geslacht

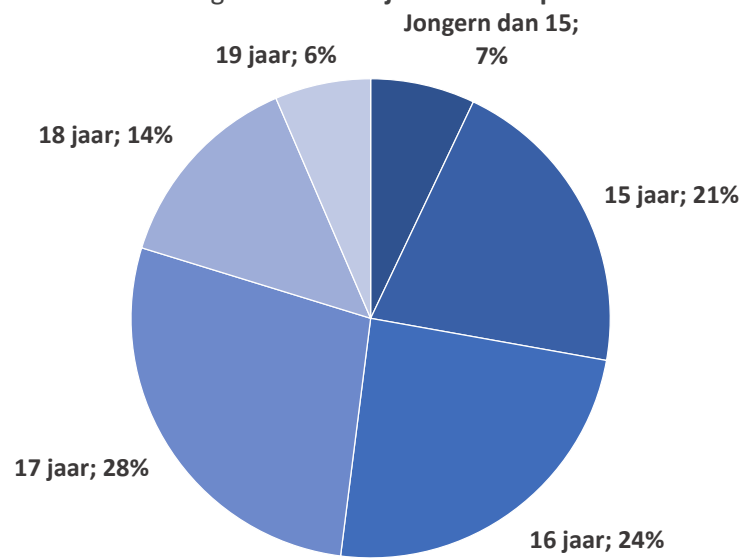

Figuur 16: Leservaring

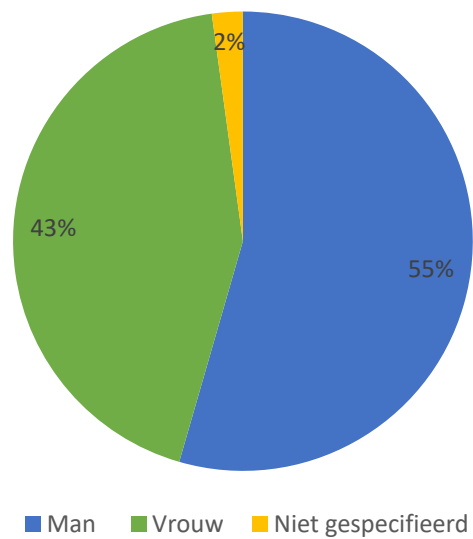

Leerlingen

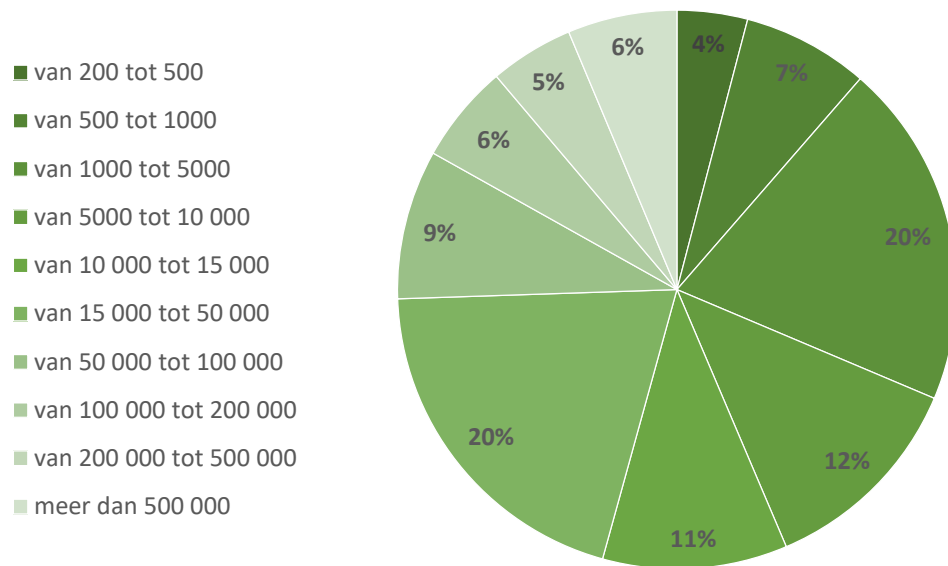
Figuur 17: Leeftijd van de respondenten

Figuur 18 : Geslacht

Figuur 19: Aantal inwoners in jouw "stad"

#RainBowErasmusPlus

<https://www.rainboweurope.eu/>

CEPS Projectes Sociaux
<http://www.asceps.org>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union